

Hans-Georg Gadamer:

OGLEDI O FILOZOFIJI UMJETNOSTI

Biblioteka Meta, AGM, Zagreb, 2003.

Naslov ove zbirke može zavarati, utoliko što sugerira da bi ona bila namjenjena u prvom redu onima koji bi imali neki poseban interes baš za filozofiju umjetnosti. Umjetnost je za Gadamera „pravi organon filozofije”, te on misleći upravo nju stiže do temeljnih pitanja filozofije.

Od devetnaestog stoljeća nema više samorazumljivosti komunikacije između umjetnika i zajednice u čijoj je integraciji on sudjelovao. Promjenu u društvu koje na brojnim poljima raskida s tradicijom prati radikalna promjena u umjetnosti, koja u svim svojim oblicima traži nove izražajne mogućnosti. Pojavljuje se ono što znamo kao modernu umjetnost. Traženje jedinstva klasične i moderne umjetnosti jedna je od nekoliko glavnih zadaća koje si Gadamer u ovoj zbirci postavlja. Polazeći od toga, on dolazi do temeljnih struktura umjetnosti uopće i tako razotkriva neraskidivu povezanost ljudskog bitka i onoga što kroz umjetnost progovara. Tako u prvom pogledu on promišlja antropološku bazu iskustva umjetnosti kroz pojmove igre, simbola i svetkovine. Osvješčuje izvorna značenja takvih pojmova posežući za etimologijama i kulturno-antropološkim kontekstima u kojima su oni nastali i mijenjali se.

Umjetničko je djelo za Gadamera, kao što tumači Damir Barbarić u pogovoru, svagda „spoznavajuće iskustvo svijeta, nas samih i onoga biti u svemu”. „Sam bitak nije ništa drugo do zbivanje očitovanja, prikazivanja sebe.” Očigledno se tu ne radi ni o kakvoj estetici. Sama se riječ, uostalom, u ovoj zbirci tekstova pojavljuje iznimno rijetko. Gadamer u Istini i metodi zapravo odbacuje samu estetiku kao tek jedan vid prakticiranja novovjekovne znanstvene metode i na njeno mjesto postavlja hermeneutiku, kojoj se jedinjoj otvara izvornije iskustvo umjetničkog djela.

Naslovi ovih devet ogleda iznimno bogatim sadržajem, a istovremeno lako čitljivih, govore o njihovim osnovnim temama: Aktualnost lijepoga, Pojam umjetnosti u mijeni, Slika i gesta, O svečanosti kazališta, O zamaknuću slike. Tu su i ogleđi o odnosu umjetnosti i oponašanja, te spram kozmologije i medija.

Ogled pod naslovom O fenomenologiji rituala i jezika, govori dosta o nekim osnovnim Gadamerovim filozofskim polazištima. On tu govori o ulozi koju je jezik imao ponajviše u staroj Grčkoj i naglašava značaj živog jezika koji proizlazi iz cjelokupnosti društvenog i kulturnog života te živi u zajedničkom razgovoru. Ključnu ulogu tu je imala retorika, koja „predmnijeva cjelinu jezično ustrojena znanja o svijetu, izloženog u nekoj jezičnoj zajednici”. Tome odgovara Husserlov izraz „svijet života”. Kasnije, nakon kraja Rimske republike, retorika je zadobila zao glas pukog uljepšavanja govora u svrhu pridobivanja sugovornika. U novom vijeku njenu ulogu preuzima matematička prirodna znanost te nauk o metodi koji se postavlja nasuprot dijalektičkom mišljenju. Stoga Gadamer i govori kako je oslobađajući se od školskog i okoštalog pojmovnog latinskoga, te polazeći od grčkoga jezika „tražio ulaz” u metafiziku. Grčki pojmovi u latinskoj su preoblici otuđeni od jezičnog života Grka, a time je oslabljena i njihova pojmovna iskazna snaga. Tu Gadamer uči od Heideggera, koji destrukcijom školskog jezika metafizike želi razotkriti izvorne grčke pojmove te iskustvo svijeta koje ih je porodilo.

Od predhomerske Grčke, preko srednjeg i novog vijeka, do današnjeg na tehnici zasnovanog društva u njegovoj galopirajućoj mijeni, umjetnost uvijek iznova progovara čovjeku o njemu samome. Čak i danas, kada se potreba postavljanja pitanja o pojmu umjetnosti očituje kroz modernu umjetnost, popularnu kulturu i tehnološki omogućenu reproduktivnost umjetnosti,

ona nam govori jednako snažno kao i u bilo koje vrijeme svakome tko ju zna i želi slušati. Iskustvo umjetnosti omogućuje nam da prekoračimo pragmatični sklop života i upustimo se u filozofsko mišljenje putem dijaloga s njome:

„Svako umjetničko djelo, kada nekog oslovi, već zapovijeda odgovor. Onaj tko se upusti u nj, tko se pri njemu zadržava, moreći ili misleći, već je upleten u razgovor i na neki način sudjeluje u drugome s čime traži zajednički jezik, kao u svakom razgovoru. Kao da umjetničko književno ili likovno djelo uvijek ima spreman nov odgovor i potiče na uvijek nova pitanja.”

Vanja Brkljač

